

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Рувін Олександр Григорович - кандидат юридичних наук, директор
Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції
України

УДК: 342.95 (477)

Articolul, bazat pe analiza punctelor de vedere științifice ale oamenilor de știință și a normelor legislației actuale din Ucraina, definește și caracterizează conceptul subiectului controlului asupra activităților instituțiilor criminalistice. Este dată lista autorităților publice care alcătuiesc sistemul subiectelor de control asupra activităților instituțiilor criminalistice. Sunt evidențiate caracteristicile cheie ale statutului administrativ și juridic al acestuia din urmă, precum și clasificarea acestora.

Cuvinte cheie: subiect de drept, subiect de control, activitate a instituțiilor criminalistice.

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України визначено та охарактеризовано поняття суб'єкту контролю за діяльністю судово-експертних установ. Наведено перелік органів державної влади, які складають систему суб'єктів контролю за діяльністю судово-експертних установ. Висвітлено ключові особливості адміністративно-правового статусу останніх, а також наведено їх класифікацію.

Ключові слова: суб'єкт права, суб'єкт контролю, діяльність судово-експертних установ.

The article, based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of the current legislation of Ukraine, defines and characterizes the concept of the subject of control over the activities of forensic institutions. The list of public authorities that make up the system of subjects of control over the activities of forensic institutions is given. The key features of the administrative and legal status of the latter are highlighted, as well as their classification.

Key words: subject of law, subject of control, activity of forensic institutions.

Постановка проблеми. Суб'єктивна сторона притаманна всім без виключення категоріям та явищам, існуючим в юридичній площині. При цьому, розмаїття регульованих правом в цілому відносин, суттєво розгалужує його суб'єктний склад, внаслідок чого зміст та різновиди суб'єктів в кожному окремому випадку відрізнятимуться. Суб'єкт в загально-теоретичному розумінні – це хтось, або щось здатне на взаємодію; істота мисляча, суспільна. Саме ці аспекти, на наш погляд, є ключовим у визначенні суб'єкту. Адже дані критерії показують «живу» природу характеризованого тер-

міном явища, його здатність не тільки на зміну зовнішню, але й до зміни внутрішньої. Через це, за змістом поняття, суб'єкт в науці найчастіше ототожнюється із категоріями «людина», «індивід», «особа» або «фізична особа», тощо. Водночас, в межах юридичної науки категорія «суб'єкт» часто набуває певної специфіки. Це пояснюється складністю правої реальності де суб'єкт може відноситись до різного кола правових сфер та галузей, наприклад, контрольної діяльності щодо роботи судово-експертних установ та отримувати в зв'язку з цим додаткові ознаки.

Стан дослідження проблеми. Науковою базою статті виступають напрацювання вчених, які аналізували зміст категорії суб'єктності в праві, а також приділяли увагу сутності адміністративно-правового статусу осіб та організацій. Зокрема було використано наукові праці В.В. Копейчикова, В.К. Бабаєва, А.Я. Якімова, Т.О. Коломоець, Н.В. Гудими та інших. Втім, справедливим буде відзначити, що зазначені фахівці не розглядали питання системи суб'єктів контролю за діяльністю судово-експертних установ та їх особливості.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у тому, щоб з'ясувати коло органів державної влади, що складають систему суб'єктів контролю за діяльністю судово-експертних установ, а також охарактеризувати їх адміністративно-правовий статус та особливості. Задля досягнення вказаної мети необхідно: з'ясувати загальнотеоретичний зміст поняття «суб'єкт» та «суб'єкт права»; окреслити коло відповідних суб'єктів; надати визначення поняття адміністративно-правовий статус.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в роботі дістала подальшого дослідження характеристика адміністративно-правового статусу суб'єктів контролю за діяльністю судово-експертних установ.

Виклад основного матеріалу. У правовій літературі під суб'єктом розуміється – фізична особа, яка володіє за законом здатністю мати та здійснювати безпосередньо або через представника юридичні права (тобто мати правосуб'єктність). Суб'єкт – це необхідний елемент правовідносин у всіх галузях права [3, с.116]. Але подібне визначення показує лише загальний підхід правників до проблеми суб'єктивізму і, як правило, наводиться у довідниковій літературі. Щоб максимально повно дослідити сутність вказаної категорії, звернемо увагу на інші її наукові тлумачення.

На думку В.В. Копейчикова, суб'єкти права – це учасники правових відносин, які мають суб'єктивні права та виконують юридичні обов'язки, володіють правосуб'єктністю. Автор наголошує, що у державних і громадських організаціях, правосуб'єктність знаходить свій вираз у компетенції їх органів, тобто в сукупності прав та обов'язків, які надаються їм

для виконання відповідних функцій [4, с.192]. В.К. Бабаєв відзначає, що суб'єкти правовідносин (права) – це учасники правових відносин, які мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Вчений поділяє всіх суб'єктів права на три групи: індивіди (фізичні особи), організації (державні та недержавні) й соціальні спільноти [5, с.417]. У своїй роботі А.Я. Якімов зазначає, що суб'єкт права – це джерело права, джерело всіх правових ролей, це завжди правова індивідуальність, яка створює об'єктивне право, об'єктивну правову матерію своєю волею, діяльністю, свідомістю [6, с.10].

Тож, виходячи з вищевикладеного суб'єкт в праві загалом характеризується наступними ознаками:

- по-перше, це не тільки людина або фізична особа, але й особа юридична, тобто, узаконена формація людей, що діє з певною метою;

- по-друге, суб'єкт в праві – це завжди «держатель» певних прав та обов'язків, які, в свою чергу, дозволяють йому використовувати правову реальність та вступати у правові відносини з іншими суб'єктами права;

Відповідно до визначених особливостей, суб'єкт контролю за діяльністю судово-експертних установ – це фізична або юридична особа, яка приймає участь у правовідносинах що виникають за фактом здійснення контролю. Однак, подібне визначення є лише проміжним, так як характеризує лише загальні ознаки даного виду суб'єктів та не дає жодного уявлення про спеціальні. Такого висновку можна дійти, якщо поглянути на доктринальні трактування поняття «суб'єкт контролю», яких в праві на сьогоднішній день мало, але ті що виокремлено визначають категорію, як той, хто здійснює контроль; особа, соціальна спільнота, організація або орган держави, який має повноваження (право) здійснювати контрольну діяльність; носій контрольних функцій щодо об'єкта контролю; особи та органи, що мають повноваження на здійснення контролю [7, с.27; 8, с.14].

Виходячи із визначень суб'єкту контролю безпосередньо слід констатувати, дана категорія має набір особливих характеристик, які ґрунтуються на специфіці статусу конкретних

фізичних та юридичних осіб, що вступають у правовідносини, які виникли під час проведення контролю. Тож, для того щоб зрозуміти ким є суб'єкти контролю за діяльністю судово-експертних установ, варто визначити, які саме юридичні та фізичні особи до них відносяться.

Варто відзначити, що в законодавстві України на сьогоднішній день не має чіткого переліку суб'єктів контролю за діяльністю судово-експертних установ. Але враховуючи відношення цих установ до низки правоохоронних органів, найпершим суб'єктом контролю в цьому контексті варто виділити Кабінет Міністрів України. Чому саме цей орган? Відповідно до чинного законодавства, Кабінет Міністрів України (далі – Уряд або КМУ) є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів [9]. Так, КМУ є «центральною вузлом» влади в нашій країні, роботу якого спрямовано на реалізацію політики та законодавства держави, які формуються іншим органом державної влади – Верховною Радою України. Крім того, в межах свого функціоналу КМУ здійснює контроль за діяльністю інших органів виконавчої влади, координує їх роботу, ключовим вираженням чого є підзаконні нормативно-правові акти, що видаються Урядом. Їх положення присвячено організаційно-структурним та функціонально-розпорядчим питанням роботи всього комплексу органів виконавчої влади, зокрема тих, до структури яких включено судово-експертні установи.

Зокрема, саме Кабінет Міністрів України затверджує положення про Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України та Міністерство охорони здоров'я. Наприклад, в тексті Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» від 02.07.2014 №228 вказується, що Мін'юст, відповідно до покладених на нього завдань: забезпечує організацію науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності та

організаційно-управлінські засади діяльності науково-дослідних установ судових експертиз Мін'юсту, призначає на посаду керівників таких установ, зокрема на конкурсних засадах в порядку, визначеному Мін'юстом, звільняє їх з посади, приймає рішення щодо їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності, вносить подання щодо представлення їх в установленому порядку до відзначення державними нагородами України; організовує відповідно до законодавства експертне забезпечення правосуддя та проведення науково-дослідних робіт у галузі судової експертизи; організовує планово-фінансову роботу в апараті Міністерства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку [10]. Аналогічні положення містяться в Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28.10.2015 №878 та Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України» від 25.03.2015 №267, а також законодавчих актах, які регламентують роботу Державної прикордонної служби України та Служби безпеки України.

Тобто, перелічені міністерства також є суб'єктами контролю за діяльністю судово-експертних установ. Але дані органи виконавчої влади здійснюють контроль не на, так би мовити, масштабних засадах, а за лініями свого функціонування щодо установ, які безпосередньо належать до сфери діяльності відповідного міністерства. Контроль здійснюваний центральними органами виконавчої влади за діяльністю судово-експертних установ має відомчий характер, виражений у поточному управлінні та координуванні роботи подібних організацій, зокрема, за рахунок видання організаційно-розпорядчих документів. Передусім, саме нормативними актами міністерств затверджуються функціональні аспекти роботи експертних організацій, визначаються їх повноваження та завдання.

Важливими суб'єктами контролю за діяльністю судово-експертних установ є кваліфікаційні комісії. Зміст діяльності даних органів полягає в тому, що вони забезпечують належний кваліфікаційний рівень персоналу судово-експертних установ шляхом проведення атестаційних процедур. Позитивне рішення за підсумками останніх є підставою для підвищення кваліфікаційного рівня судового експерту, або взагалі анулювання його свідчення та, як наслідок, втрати права здійснювати експертні дослідження.

Окремо варто відмітити Службу безпеки України та Державну прикордонну службу, як суб'єктів контролю за діяльністю судово-експертних установ. Зазначені відомства також є органами виконавчої влади, але прямо не підпорядковуються Кабінету Міністрів України та центральним органам виконавчої влади в зв'язку із чим самостійно здійснюють контроль за діяльністю підпорядкованих їм судово-експертних установ.

Таким чином, проведенням аналізом встановлено, що в Україні на сьогоднішній день існує розгалужена система суб'єктів, які здійснюють контроль за діяльністю судово-експертних установ за напрямками діяльності. При цьому, можна виділити низку особливостей адміністративного статусу цих органів державної влади, безпосередньо за напрямом їх контрольної діяльності.

Варто зауважити, що термін «статус» визначається, як положення, стан чого- або ко-го-небудь; сукупність прав та обов'язків фізичної або юридичної особи [11, с. 626; 12, с. 578]. В науці адміністративного права статус або ж адміністративний статус має декілька наукових тлумачень. Наприклад, Т.О. Коломєць, вважає, що адміністративно-правовий статус – сукупність суб'єктивних прав та обов'язків закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративно-правових відносин, так і поза ними [13, с.9]. Н.В. Гудима зауважує про те, що адміністративно-правовий статус – це

система обов'язків, прав і повноважень як окремих органів державного управління, так і відповідних посадових осіб, щодо яких законами або нормативними правовими актами такі обов'язки, права і повноваження визначаються [14, с.82]. Тобто, адміністративно-правовий статус – це юридичне положення відповідного суб'єкта в адміністративній галузі права, іншими словами, той набір прав та обов'язків з якими та завдяки яким суб'єкт вступає в адміністративні правовідносини з іншими юридичними та фізичними особами. Виходячи з цього адміністративно-правовий статус суб'єктів контролю за діяльністю судово-експертних установ – це система законодавчо визначених повноважень, які надані органам державної влади та їх посадовим особам задля здійснення якісної та ефективної діяльності у відповідному напрямку.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження можна вказати, що на сьогоднішній день система суб'єктів контролю за діяльністю судово-експертних установ має наступний вигляд:

1) центральним суб'єктом контролю за діяльністю судово-експертних установ є Кабінет Міністрів України, який здійснює регуляторно-управлінський вплив на центральні органи виконавчої влади в межах яких судово-експертні установи функціонують;

2) суб'єкти відомчого контролю – міністерства (МВС, Мін'юст та МОЗ), Державна прикордонна служба України та Служба безпеки України; зазначені суб'єкти контролюють діяльність судово-експертних установ, що організаційно підпорядковані їм шляхом: визначення їх юридичного статусу через затвердження статутів, положень та інших організаційно-розпорядчих документів в яких викладено функції, встановлено структурні особливості, права та обов'язки експертів тощо; забезпечення обліку та оновлення інформації про право судових експертів на проведення експертних досліджень;

3) суб'єкти експертно-кваліфікаційного забезпечення – експертно кваліфікаційні комісії, які займаються атестацією судових експертів, перевіркою їх кваліфікаційної відповідності, за наслідком якої можуть прийняти рішення

про анулювання їх права на проведення експертних досліджень.

Література

- 1) Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
- 2) Философский энциклопедический словарь. М.: ИНФРА-М, 1997. 575 с.
- 3) Робак В.А. Кримінальна відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: дисертація / В.А. Робак // Харківський національний університет внутрішніх справ. 2008. 259 с.
- 4) Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник / За ред. В.В.Копейчикова. К.: Юрінком, 1997. 320 с..
- 5) Теория государства и права / Под. ред. В.К.Бабева. М.: Юрист, 2002. 592с.
- 6) Якимов, А. Ю. Статус субъекта права (теоретические вопросы) / А. Ю. Якимов // Государство и право. 2003. № 4. С. 10.
- 7) Шестак С.В. Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект: дисертація / С.В. Шеста // Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 199 с.
- 8) Пахомов В.В. Організаційно-правові засади здійснення державного контролю за правозастосовчою діяльністю податкових органів: автореферат / В.В. Пахомов // Ірпінь: Національний університет державної податкової служби України. 2007. 20 с.
- 9) Про Кабінет Міністрів України: закон від 27.02.2014 №794-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. №13. ст.222.
- 10) Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова, положення від 02.07.2014 №228 // Офіційний вісник України. 2014. №54. ст.1455.
- 11) Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (гол. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія, 2003 Т.5: П-С.2003. 736 с.
- 12) Большой юридический словарь / под ред. А.Я. Сухпрева, В.Е. Крутских. 2-е изд., перераб. и доп. М.:ИНФРА-М, 2003. 704 с.
- 13) Коломoeць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: [підруч.] / Т.О. Коломoeць. К: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
- 14) Гудима Н. В. Проблема статусу центральних органів виконавчої влади у реформуванні державного управління / Н. В. Гудима // Європейські перспективи. 2010. №4. С. 80-84.